
PREČO SÚ MALÉ OSTROVNÉ ŠTÁTY ZRANITEĽNÉ?

Ing. Peter Rusiňák

ABSTRAKT

Aktuálnosť výskumu problematiky postavenia malých ostrovných rozvojových štátov (tzv. krajín SIDS) vychádza z jej akútности. Autor si v príspevku o.i. kladie za cieľ prispieť do diskusie o možnostiach znížiť vysokú mieru zraniteľnosti malých štátov, ktorá je podmienená v prvom rade ich nedostatočnou kapacitou na eliminovanie rôznych typov zraniteľností. Autor nevníma zraniteľnosť iba ako ekonomickú veličinu, ale predovšetkým ako multidimenzionálny a dynamický fenomén.

Kľúčové slová: zraniteľnosť, Karibik, malý ostrovný rozvojový štát

ABSTRACT

The necessity to seek deeper understanding of small states has led the author to research the current state of Small Island Developing States (SIDS). The aim of the article is to contribute to the academic debate on possibilities of decreasing small states' high-level vulnerability which is conditioned by their insufficient capacity to challenge all types of vulnerabilities. The author does not recognize vulnerability within the economic scope exclusively; yet comprehends it as multidimensional and dynamic phenomenon.

Key words: vulnerability, Caribbean, the European Union, small island developing state

JEL KLASIFIKÁCIA: F59

ÚVOD

Z hľadiska úrovne rozvoja sú malé ostrovné rozvojové štáty (ďalej len ako „SIDS“) heterogénnou skupinou. Jednotlivé ostrovy sa líšia svojou veľkosťou, nadmorskou výškou, geologickou stavbou, históriou, ako aj prírodnými a sociálno-ekonomickými pomermi. Môžeme sa stretnúť so štátmi tvorenými jedným ostrovom (napr. Jamajka) alebo veľkými súostroviami ako napr. Mikronézia. Existuje prípad, keď sa dva nezávislé štáty nachádzajú na jednom ostrove, ako v prípade katastrofami zmietaného Haiti a Dominikánskej republiky, ktoré sa nachádzajú na ostrove Hispaniola. Z hľadiska pôvodu delíme štáty SIDS na koralové (Fidži), vulkanické (Svätá Lucia), pevninské (Trinidad a Tobago) či zmiešané typy ostrovov. Koralové atoly sa vyznačujú spravidla nízkou nadmorskou výškou (Kiribati), iné ostrovy sú hornaté (Papua-Nová Guinea). Jednotlivé ostrovy dosahujú rozdielnu ekonomickú úroveň, líšia sa zameraním ekonomiky a dominantným typom osídlenia. Značné rozdiely panujú vo veľkosti populácie SIDS, ktorá na ostrove Guam dosahuje necelých 200 000 obyvateľov, zatiaľ čo na Kube presahuje 11 miliónov.⁴¹⁰

Je všeobecne známe, že ekonomická úroveň malých ostrovných rozvojových štátov je značne odlišná. Napriek tomu, že štáty boli v čase dekolonizácie veľmi chudobné a málo rozvinuté, s problémami typickými pre väčšie rozvojové krajiny ako napr. hlad a podvýživa sme sa v ich prípade nestretávali. Odvtedy sa situácia SIDS zlepšila, malé štáty si našli miesto vo svetovej ekonomike ako dodávatelia špecifických poľnohospodárskych produktov,

⁴¹⁰ Oficiálne údaje Organizácie spojených národov o počte obyvateľov pre všetky štáty sveta sú k dispozícii na stránke <http://esa.un.org/unpd/wpp/country-profiles/country-profiles_1.htm>. [Citované 15.06.2012]

poskytovatelia finančných služieb, vojenské základne či destinácie cestovného ruchu. Napriek tomu, že mnohé z nich už nemôžeme považovať za ekonomicky zaostané, ich malé ekonomiky sú vysoko zraniteľné a z toho dôvodu štáty hľadajú možnosti dlhodobej spolupráce nielen medzi sebou, ale i s ekonomickými veľmocami. Autor nevníma zraniteľnosť iba ako ekonomickú veličinu, v prvom rade ide o multidimenzionálny a dynamický fenomén.

1 Zraniteľnosť malých ostrovných rozvojových štátov

Fakt, že krajiny SIDS z hľadiska kvality života vykazujú vyššie príjmy ako ostatné rozvojové krajiny, viedol niektorých autorov k spochybňovaniu ich miery ekonomickej zraniteľnosti. Argumenty o značnej odľahlosti a izolovanosti jednotlivých štátov boli oslabené rozvojom leteckej dopravy, znižovaním ceny medzinárodnej prepravy a rozvojom telekomunikačných technológií. Telekomunikačné technológie v skutočnosti otvorili SIDS nové ekonomické možnosti prevažne v oblasti poskytovania medzinárodných služieb. Preto sa v 90. rokoch 20. storočia objavila potreba špecifikovať „zraniteľnosť“ SIDS pomocou indikátorov. S týmto cieľom v roku 2000 sekretariát Spoločenstva národov Commonwealth vytvoril tzv. *Index zraniteľnosti* (The Commonwealth Vulnerability Index – CVI) pozostávajúci z 3 kritérií:

- dopad prírodných katastrof;
- miera závislosti od exportu;
- stupeň diverzifikácie ekonomiky.⁴¹¹

Krajiny SIDS spájajú rozvojové problémy, ktoré nie sú podmienené len výškou príjmu, ale aj množstvom iných faktorov, pričom práve analýza podobností a rozdielov krajín môže obohatiť diskusiu a poskytnúť lepšie pochopenie otázok súvisiacich s rozvojom malých štátov a ich zraniteľnosti, ktoré môžeme popísať aj pomocou *ekonomického indexu zraniteľnosti*. Pojem *index zraniteľnosti* bol prvýkrát formálne navrhnutý na Malte 26. júna 1990 počas stretnutia odborníkov vlády ostrova, rozvojových krajín a organizácie UNCTAD, pod záštitou ktorej sa stretnutie konalo. Briguglio, prvý autor ekonomického indexu zraniteľnosti (EVI), vyvíjal index už v priebehu druhej polovice osemdesiatych rokov, keď začali byť žiaduce opatrenia hospodárskej zraniteľnosti malých ostrovných štátov, pretože v dôsledku pomerne vysokého HDP na obyvateľa sa akoby zatajovala ich ekonomická nestabilita. Následne sa konala Globálna konferencia o trvalo udržateľnom rozvoji SIDS na Barbadose v roku 1994, kde OSN vyzvala odborníkov na rozvoj a bližšiu špecifikáciu EVI.

1.1 Ekonomická zraniteľnosť

V rámci všeobecného koncepčného vymedzenia zraniteľnosti by sme radi upriamili pozornosť na ekonomickú zraniteľnosť ako typ zraniteľnosti, ktorý je v dostupnej teoretickej a empirickej literatúre najviac rozpracovaný. Osobitná pozornosť sa v tomto kontexte venuje vzťahu ekonomického rastu malých štátov a ich zraniteľnosti.⁴¹² Považujeme za potrebné ozrejmiť vzťah medzi zraniteľnosťou malých štátov a ich ekonomickým rastom, pretože v tejto kategórii existujú značné polarizácie. Všeobecný predpoklad hovorí, že výkon ekonomiky malých štátov je „vrodenu“ charakteristikou malej veľkosti v dôsledku ich zraniteľnosti. To znamená, že sú vystavené vo väčšej miere voči ekonomickým a iným vonkajším šokom ako veľké štáty

⁴¹¹ The Commonwealth Vulnerability Index. Dostupné na internete: <<http://www.unescap.org/mced2000/pacific/background/vulnerability.htm>>. [Citované 15.06.2012]

⁴¹² Briguglio, L. Small island developing states and their economic vulnerabilities. 1995. Armstrong, H. W. A comparison of the economic performance of different micro-states and between micro-states and larger countries. 1998

a majú menšiu odolnosť. V každom prípade, vysoké čísla ekonomického rastu niektorých malých štátov aj v krízovom období naznačujú, že malé štáty sú čiastočne schopné vyrovnat' sa so svojou zraniteľnosťou a zvýšiť svoju odolnosť pomocou vhodne zvoleného domáceho politického mixu. Je zjavné, že zraniteľnosť voči externým šokom môže zásadne poškodiť hospodársku štruktúru malého štátu a znížiť ekonomický rast. Armstrong a Read však pripomínajú, že „napriek svojej nevýhodnosti nie je zraniteľnosť indikátorom potenciálu rastu v tom zmysle, že by bola kritickým problémom pre menej úspešné malé štáty. Tento identifikačný problém vyvstáva z premisy, že zraniteľnosť sa považuje za endemický prvok malých štátov, avšak primárne determinovaný zvonka, kým ekonomický rast sa vníma ako výsledok vnútroštátnych politických rozhodnutí. Pokiaľ sú efekty zraniteľnosti prenikavé a silno ovplyvňujú ekonomický rast malých štátov, možno hovoriť o významnom korelačnom vzťahu medzi veľkosťou krajiny a jej zraniteľnosťou. Ak však relatívne pozitívny ekonomický rast malých štátov určuje kvalita domácich rozhodovacích procesov, predmetný vzťah bude slabý.“⁴¹³ Kritickou teda zostáva miera, do akej malá veľkosť štátu ovplyvňuje zásadné ekonomické veličiny a limituje ekonomické aktivity v ňom a následne aj jeho ekonomický rast.

Armstrong a Read odporúčajú zvoliť koncept ekonomickej optimálnosti (z angl. economic sub-optimality) s cieľom hlbšie analyzovať konkrétne výzvy stojaca pred ekonomikami malých štátov. Koncept zdôrazňuje vzťah medzi malou ekonomicou veľkosťou, úsporami z rozsahu, nedeliteľnosťou, efektívnou výrobou a konkurencieschopnosťou vybraného aktéra. Koncept je výhodný pre hodnotenie potenciálu ekonomického rastu, pretože zahŕňa vzťah medzi výrobou a obchodom pomocou úrovne minimálnej efektivity výroby – minimálnej úrovne outputu, pri ktorej sa výrobcom opláti daný statok vyrábať. Spolu s tvarom krivky priemerných nákladov pod úrovňou minimálnej úrovne outputu a nákladmi dopravy určuje mieru ekonomickej aktivity malého štátu. Koncept ekonomickej optimálnosti umožňuje ľahšie pochopenie implikácií malej ekonomickej veľkosti v zmysle aktivít, ktoré musia malé štáty v rámci svojej ekonomiky realizovať.

Zdroje malých štátov často limituje ich rozloha, slabá vybavenosť prírodnými zdrojmi a malé množstvo pracovnej sily. S výnimkou malých štátov v Arabskom zálive, ktoré majú zásoby ropy a plynu, sa malé krajiny nemôžu spoliehať na primárny hospodársky sektor ako na ťahúňa ekonomického rastu. „Relatívne malá populácia limituje ponuku práce na pracovnom trhu a naznačuje, že komparatívna výhoda malých štátov bude pravdepodobne založená na špeciálnych zručnostiach v sektoroch s vysokou pridanou hodnotou ako v proexportných sektoroch zameraných na statky náročné na prácu. Rast outputu je teda kriticky závislý od ľudského a fyzického kapitálu a nie od zvyšovania zamestnanosti. Problémy na trhu práce malých štátov zvykne zmierňovať obojstranná migrácia.“⁴¹⁴ Limitované množstvo výroby, pri ktorom sa výrobcom opláti daný statok vyrábať, znamená, že rozsah outputu malého štátu bude pravdepodobne relatívne málo diverzifikovaný a väčšmi špecializovaný. Daný malý rozsah môžu ďalej zintenzívňovať povrchné väzby medzi miestnymi výrobcami a nemožnosť uplatniť úspory z rozsahu v oblasti pracovného kapitálu. Limitovaný output teda implikuje úzku exportnú tovarovú štruktúru a závislosť od niekoľkých exportných trhov, ako aj obmedzený potenciál pre importnú substitúciu. Je to práve úzka výrobná a exportná štruktúra, ktorá poskytuje dominanciu nízkemu počtu domácich výrobných aktivít, t. j. vystavuje malý štát externým šokom z nestability v exportných cenách a príjmoch ako aj na trhoch ich hlavných obchodných partnerov. Obmedzený domáci trh a vysoký stupeň špecializácie výroby znamená, že import sa stáva významnou zložkou spotreby malého štátu a musí byť financovaný exportom. Malé štáty sa v tomto bode dostávajú do začarovaného kruhu, sú nevyhnutne

⁴¹³ Armstrong, H. W. – Read, R. The Phantom of Liberty? Economic Growth and the Vulnerability of small states. 2002. s. 436

⁴¹⁴ Ibid., s. 437

štruktúralne otvorené⁴¹⁵ a musia uplatňovať značne voľný obchodný režim, čo si vyžaduje ich zvýšenú aktivitu v globálnej ekonomike. Čím voľnejší obchodný režim, tým vyššia dodatočná ekonomická zraniteľnosť v dôsledku zvyšovania závislosti od cien na globálnych trhoch s primárnymi surovinami. Výhodou v tomto smere môže byť očakávanie (predpoklad), že malé štáty vykazujú vyššiu mieru sociálnej kohézie, flexibility a otvorenosti voči zmenám. To umožňuje obdobné zmýšľanie (znižuje kultúrnu zraniteľnosť) a celospoločenský konsenzus v rozhodovacích procesoch, vytváranie sociálneho kapitálu a v konečnom dôsledku priaznivé prostredie pre rast. Predpokladáme, že sociálna homogenita je v prípade malých štátov väčšia z dôvodu blízkosti občanov a spoločenských elít významných pre rozhodovací proces, aj keď, na druhej strane, zvyšuje potenciál výskytu nepotizmu a klientelizmu.

Charakteristiky malých štátov naznačujú, že ich veľkosť⁴¹⁶ neumožňuje efektívnu domácu výrobu, čo má za následok vyššie náklady a ceny, nedostatok medzinárodnej konkurencieschopnosti, a tým pádom nižšie príjmy. „To stavia malé štáty do značne znevýhodnenej pozície v porovnaní s väčšími, ktorá vyvažuje potenciálne pozitívne efekty plynúce z vysokého stupňa štruktúralnej otvorenosti, sociálneho kapitálu a relatívne malého poľnohospodárskeho sektora. Malé štáty môžu teda očakávať nižšie priemerné tempo ekonomického rastu ako väčšie krajiny.“⁴¹⁷ Štruktúralna otvorenosť malej ekonomiky znamená, že rola obchodu pomocou exportne orientovaného rastu má značne väčší význam u malých štátov, ako je v to prípade ich náprotivkov, ktoré sa viac spoliehajú na domáce zdroje rastu. Obchod tým pádom podporuje rastový potenciál malých krajín pomocou obchodného multiplikátora, avšak naznačuje, že daný rast bude v dôsledku väčšej ekonomickej zraniteľnosti (vystavenia exogénnym šokom) menej stabilný ako u väčších krajín.

Ekonomická zraniteľnosť pre se nemusí teda automaticky znamenať, že malý štát sa bude umiestňovať na spodných priečkach tabuliek ekonomického rastu. Niektoré malé štáty dosahujú stabilne vysoké tempá rastu a hrubého domáceho produktu per capita, sú však dominantnou literatúrou označované za špeciálne prípady. Luxembursko vďaka za svoj vysoký HDP per capita centrálnej pozícii v rámci EÚ a Singapur⁴¹⁸ svojmu mestskému statusu, umiestneniu a extrémne liberálnej hospodárskej politike. Lokalita malého štátu je dôležitý faktor pre znižovanie jeho ekonomickej zraniteľnosti, avšak podľa štatistík Svetovej banky⁴¹⁹ nájdeme aj iné malé štáty s vysokým priemerným ročným tempom rastu HDP per capita, ktoré

⁴¹⁵ Majú vysoký pomer obchodu voči HDP.

⁴¹⁶ Výskum dopadov malej veľkosti štátu na ekonomický rast však trpí nedostatočným definovaním veľkosti (resp. malosti) a nedostatkom medzinárodne harmonizovaných dát malých štátov.

⁴¹⁷ Armstrong, H. W. – Read, R. The Phantom of Liberty? Economic Growth and the Vulnerability of small states. 2002. s. 438

⁴¹⁸ Prof. Lino Briguglio vytvoril tzv. Singapurský paradox pre označenie malých štátov, ktoré vedeli vytvoriť a udržať relatívne stabilné vysoké HDP per capita. Napriek svojej malej veľkosti, štruktúralnej otvorenosti a silnému vystaveniu externým šokom dokázal Singapur uplatňovať takú politiku, ktorá pomohla prekonať externé šoky a krízy, akonáhle ho zasiahli. Singapur sa považuje za vysoko zraniteľný a ekonomicky úspešný malý štát. Briguglio pomenoval Singapurský paradox na základe porovnávania ekonomických zraniteľností a ekonomických odolností krajiny vysporiadať sa s katastrofickou situáciou. Viac informácií o porovnávaní zraniteľností a odolností (z angl. *juxtaposing*) pozri <http://www.un.org/esa/sustdev/csd/csd16/sideevents/presentations/12may_briguglio.pdf>.

[Citované 15.06.2012]

⁴¹⁹ Štatistické indikátory Svetovej banky pre priemerné ročné tempo rastu HDP per capita sú dostupné na <<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.KD.ZG>>. [Citované 15.06.2012]

sú značne vzdialené od hlavných svetových trhov⁴²⁰. Všeobecnejší a menej deterministický prístup hovorí o vhodne zvolenom politickom mixe a uplatňovanej hospodárskej politike malého štátu, ktoré by mali umožniť identifikovať spoločného menovateľa pre tie malé štáty, ktoré napriek svojej vysokej zraniteľnosti dosahujú nadpriemerné hospodárske výsledky bez ohľadu na to, kde sa nachádzajú. Report Svetovej banky prierezovo dokazuje, že HDP per capita malých štátov je značne polarizovaný. Zaujímavosťou je, že neproporcionálne menej malých štátov môžeme nájsť v nižších príjmových kategóriách a viac vo vyšších kategóriách príjmov. Podľa nášho názoru to dokazuje, že veľkosť nie je systémovou prekážkou rastu a že hospodársky výkon niektorých malých štátov predčil viacero veľkých krajín. Lokalita a širší región malého štátu samozrejme hrá dôležitú rolu pri vysvetlení rozdielov v príjmoch malých štátov, avšak nie je jediným faktorom. Armstrong a Read pripúšťajú obavy o fatalizmus spojený s konceptom zraniteľnosti, ktorý naznačuje, že malé štáty sú silne vystavené ekonomickým, geografickým a environmentálnym faktorom, ktoré nevedia ovplyvniť. „Úspech v ekonomickom raste u podstatnej časti malých štátov indikuje, že napriek svojmu znevýhodňovaniu zraniteľnosť nie je apriori neprekonateľná. Pre malé štáty je doslova nemožné, aby prekonalí svoje problémy vyplývajúce z geografickej lokality, avšak významnú úlohu treba prikladať kritickej role vytvárania domácej politiky. Toto možno využiť aspoň na zmiernenie negatívnych efektov malej veľkosti.“⁴²¹

1.2 Indexy zraniteľnosti

Indexy ekonomickej zraniteľnosti, navrhnuté podľa rôznych autorov (Briguglio – 1995, Chander – 1996, Wells – 1997, Crowards – 1999, Atkins – 2000) sa vo všeobecnosti spájali len niekoľkými komponentmi. Funkčná a používaná verzia indexu, ktorú prijala v roku 2000 Organizácia spojených národov a ktorá sa zároveň stala jedným z kritérií pre zaradenie medzi najmenej rozvinuté krajiny (LDCs). EVI je navrhnutý tak, aby odrážal riziká pre rozvoj krajín poznačených vonkajšími šokmi, ich dopad, ktorý závisí od veľkosti šokov a na štrukturálne charakteristiky, ktoré určujú, do akej miery by boli krajiny postihnuté šokmi, čiže ich zraniteľnosť, resp. odolnosť.

Index ekonomickej zraniteľnosti je konštruovaný ako kompozitný index z dvoch hlavných indexov, aby odrážal vplyv vonkajších šokov, ktorým krajiny čelia a do akej miery sú im vystavené. Expozičný index sa skladá zo subindexov reprezentujúcich malosť, umiestnenie a ekonomickú štruktúru. Index šoku zahŕňa subindexy prírodných a obchodných šokov. EVI je aritmetickým priemerom dvoch základných zložiek - expozičného indexu a indexu šoku. Tieto dva indexy obsahujú kombináciu nasledovných siedmich ukazovateľov:

- veľkosť populácie;
- odľahlosť;
- koncentrácia vývozu tovaru;
- podiel poľnohospodárstva, lesníctva a rybolovu na HDP;
- bezdomovecstvo v dôsledku prírodných katastrof;

⁴²⁰ UNCTAD v porovnaní so Svetovou bankou vo svojom reporte o štrukturálne slabých, zraniteľných a malých ekonomikách z roku 2007 klasifikuje malé štáty podľa hlavných hospodárskych aktivít a identifikuje 4 štrukturálne typy malých ekonomík. 1) ekonomiky závislé od externých príjmov vo forme remitencií a predaja licencií na rybolov, 2) ekonomiky závislé od exportu prírodných surovín, 3) ekonomiky, ktoré významnú časť svojich príjmov získavajú z turizmu a finančných služieb a 4) diverzifikované ekonomiky s veľkými priemyselnými sektormi, zvyčajne textilnou výrobou. Viac informácií o reporte UNCTAD pozri <http://www.unctad.org/en/docs/tdb54crp4_en.pdf>. [Citované 15.06.2012]

⁴²¹ Armstrong, H. W. – Read, R. The Phantom of Liberty? Economic Growth and the Vulnerability of small states. 2002. s. 452

- nestabilita poľnohospodárskej produkcie;
- nestabilita vývozu tovarov a služieb.⁴²²

Rozbor vzorky 111 rozvojových krajín (37 malých a 74 veľkých) v roku 1999 ukázal, že malé štáty boli zraniteľnejšie ako veľké krajiny, bez ohľadu na príjmy. Keď bol príjem na osobu skombinovaný s EVI, poradie krajín sa dramaticky zmenilo. Malé štáty aj v tomto prípade obsadili prvé priečky medzi najzraniteľnejšími rozvojovými krajinami:

- z 50 najzraniteľnejších krajín bolo 33 malých štátov (27 LDC a 23 ostrovov);
- v najmenej zraniteľných 50 štátoch boli iba 2 malé štáty.⁴²³

Ekonomický index zraniteľnosti považujeme za doteraz najkomplexnejší spôsob vypovedania miery zraniteľnosti malých štátov. Jeho výhodou je, že globálne zachytáva viaceré problémy SIDS, pričom jeho aplikovateľnosť nie je obmedzená iba na malé štáty. Index je použiteľný pre akýkoľvek štát sveta, čo umožňuje lepšie reflektovať trendy v postavení SIDS a pri porovnaní napr. s malými štátmi v rámci Európskej únie. Graf 1 znázorňuje EVI vypočítané pre rok 2009 trojročným preskúmaním.⁴²⁴ Ukazuje sa, že SIDS sú naozaj zraniteľnejšie, než akákoľvek iná skupina rozvojových krajín, pričom SIDS patriace aj do skupiny LDC sú najzraniteľnejšie zo všetkých.⁴²⁵

Výsledky merania v rámci EVI jasne preukázali, že viaceré krajiny SIDS stále spadajú do kategórie najmenej rozvinutých štátov sveta, tzv. LDC. Hodnotenie krajín pre zaradenie do tejto kategórie je postavené na základe analýzy nasledovných kritérií:

- HND (hrubý národný dôchodok) per capita;
- Index ľudských zdrojov (Human Assets Index – HAI);
- Index ekonomickej zraniteľnosti (Economic Vulnerability Index – EVI).⁴²⁶

Na to, aby bola krajina zaradená medzi najchudobnejšie štáty sveta, musí uvedené ukazovatele dosahovať v nasledovných hodnotách:

- HND per capita < 992 USD;
- hodnota Indexu ľudských zdrojov < 60;
- hodnota Indexu ekonomickej zraniteľnosti > 36.⁴²⁷

⁴²² GUILLAUMONT, P. (2008): An Economic Vulnerability Index: Its Design and Use for International Development Policy. [Online.] In: *World Institute for Development Economics Research*, 2008. [Citované 15.06.2012] Dostupné na internete: <http://www.wider.unu.edu/publications/working-papers/research-papers/2008/en_GB/rp2008-99>.

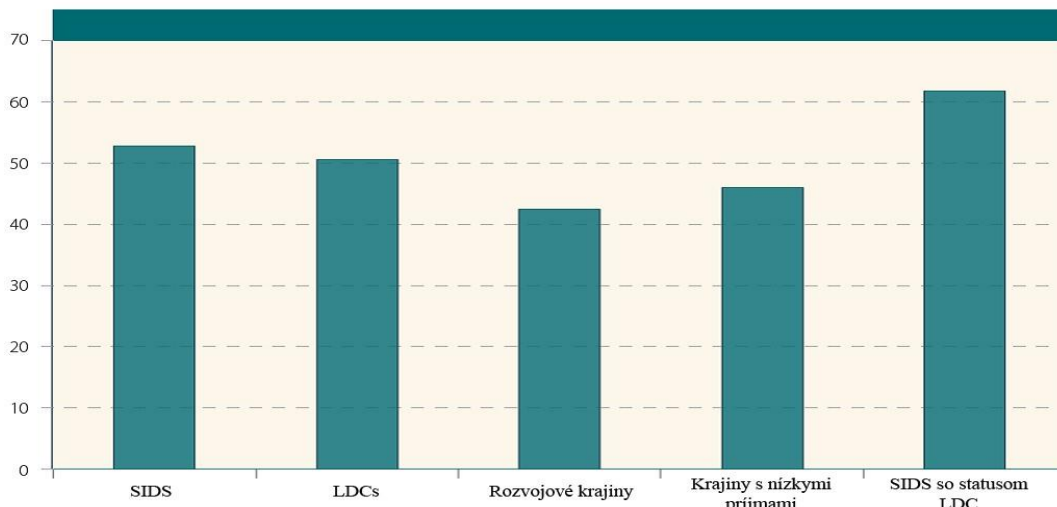
⁴²³ Commonwealth Secretariat: The Commonwealth Vulnerability Index. In: *Report on the Meeting on Vulnerability of Small States*, 2000. [Citované 15.06.2012] Dostupné na internete: <<http://www.unescap.org/mced2000/pacific/background/vulnerability.htm>>.

⁴²⁴ Najnovšie trojročné preskúmanie údajov za rok 2012 do uzávierky článku nebolo k dispozícii.

⁴²⁵ Paurová, S.: Malý štát ako fenomén medzinárodných vzťahov. Bratislava: Ekonomická univerzita, 2011, s. 25

⁴²⁶ S cieľom získať viac informácií o kritériách na zaradenie krajín do kategórie LDC pozri <<http://www.un.org/esa/policy/devplan/profile/criteria.html#gni>>. [Citované 15.06.2012]

Graf 1: EVI z roku 2009 s trojročným preskúmaním



Prameň: Hein, P.: Views and perspectives of the Committee for Development Policy on United Nations support for small island developing States. 2010. Dostupné na http://un.org/en/development/desa/policy/cdp/cdp_background_papers/bp2010_10.pdf

Hranica pre vylúčenie zo skupiny je HND per capita vyššie ako 1190 USD, hodnota Indexu ľudských zdrojov nad 66 a hodnota Indexu ekonomickej zraniteľnosti nižšia ako 32. Na vylúčenie zo skupiny stačí, aby krajina spĺňala iba dve kritériá. Na to, aby krajinu vylúčili zo skupiny, stačí aj hodnota HND per capita vyššia ako 2380 USD, odhládnuv od hodnôt ďalších dvoch kritérií. Pri poslednej revízii v roku 2009⁴²⁸ podľa vyššie uvedených kritérií medzi LDC patrili nasledovné SIDS: Guinea-Bissau, Haiti, Kiribati, Komory, Maledivy, Samoa, Sv. Tomáš a Princov ostrov, Šalamúnove ostrovy, Východný Timor, Tuvalu a Vanuatu. Na zahrnutie do skupiny bola navrhnutá aj Papua Nová Guinea, ktorá v roku 2006 splnila všetky 3 požadované kritériá (OSN ju však stále registruje ako krajinu s nízkym príjmom, nie však LDC). Naopak Tuvalu a Vanuatu prekročili u dvoch ukazovateľov hraničné hodnoty pre členstvo, a preto boli v roku 2009 navrhnuté na vyradenie zo zoznamu LDC krajín, pričom revízia ich statusu sa očakáva v tomto roku. V roku 1994 bola vylúčená Botswana, v roku 2007 ju nasledovali Kapverdské ostrovy a zatiaľ poslednou krajinou, ktorá sa zbavila statusu LDC, boli Maledivy, vylúčené zo skupiny k 1. januáru 2011.

Legitimita SIDS ako kategórie vyžadujúcej osobitnú pozornosť je v celosvetovom meradle značne skeptická. Problémy, ktoré musia malé ostrovné rozvojové štáty riešiť sú až na klimatické zmeny na okraji záujmu medzinárodnej politiky. Samotné SIDS poukazujú na nerešpektovanie výziev kritických pre ich udržateľný rozvoj. Napriek tomu, že táto otázka bola predmetom a súčasťou niekoľkých svetových konferencií, žiadne konkrétne kroky na vyššej úrovni doteraz podľa názoru SIDS neboli pretavené do skutočnosti. Jednou z príčin pochybností môže byť absencia medzinárodne uznávaného zoznamu SIDS a presnejších kritérií na zaradenie medzi SIDS. Ďalším faktorom je odlišný prístup medzinárodných inštitúcií k otázke SIDS.

⁴²⁷ ECOSOC. (2012): Committee for Development Policy – Report on the fourteenth session. [Online.] In: *Organizácia spojených národov*, 2012. [Citované 15.06.2012] Dostupné na internete:

<http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/cdp_reports_ecosoc.shtml>.

⁴²⁸ Revízie krajín na zozname LDC sa vykonávajú každé 3 roky. Dáta za rok 2012 v čase písania práce neboli dostupné.

Spoločným menovateľom všetkých SIDS (okrem tých, ktoré sa paradoxne nenachádzajú na ostrovoch) je faktor malej veľkosti a ostrovná poloha. Hlavným nedostatkom je prirodzene obmedzený ľudský potenciál a nedostatok prírodných zdrojov na pokrytie všetkých potrieb obyvateľstva. Nedostatok tovarov sa v prípade najmenších ostrovov denne rieši dovozom základných surovín a potravín. Prírodné riziká, samozrejme, vo väčšej miere ohrozujú práve ostrovné štáty a nemenej podstatnou limitáciou je extrémne náročné presadzovanie vlastných politických záujmov v oblasti svetovej politiky a medzinárodných vzťahov.

Zraniteľnosť SIDS, ale aj iných malých štátov v celosvetovom meradle, sa v odbornej literatúre najčastejšie vzťahuje na ekonomické riziká, izolovanosť a prírodné katastrofy. Koncept zraniteľnosti malého štátu sa v prípade SIDS neobmedzuje iba na ekonomickú, environmentálnu a bezpečnostnú zraniteľnosť. Malé ostrovné rozvojové štáty čelia okrem spomenutých aj kultúrnej, geografickej a humanitárnej zraniteľnosti.

2 Malá veľkosť a ekonomická zraniteľnosť

V súvislosti s ekonomickým rozvojom SIDS sa ako najvýznamnejšie prekážky rastu najčastejšie uvádzajú malá rozloha a malá populácia a trh s nízkou kapacitou pre rozvoj. Malá veľkosť všeobecne ešte nemusí znamenať nízku úroveň ekonomického rozvoja, napriek tomu sú však silné ekonomiky medzi krajinami SIDS raritou. Malá veľkosť limituje obchodné príležitosti krajín v rámci malého trhu, keď vedie k nedostatočnej konkurencii, nízkej diverzifikácii a vysokým cenám. Prilákание investorov je komplikované a vyžaduje si impulzy a stimuly, ktoré by v konečnom dôsledku mohli viesť k vytváraniu monopolov. Obmedzená produkcia a schopnosť navzájom si konkurovať je výsledkom nedostatočnej surovinovej základne, nedostatku kvalifikovaných pracovných síl a domáceho kapitálu. Jednou z najzávažnejších charakteristík vedúcich k zvýšenej ekonomickej zraniteľnosti malého štátu je vysoká závislosť od malého počtu produktívnych sektorov, ktorá zvyšuje náchylnosť k ekonomickým otrasom a vonkajším zmenám, na ktoré domáca ekonomika nevie primerane a pružne reagovať. Nedostatok kvalifikovaného štátneho personálu a slabé štátne inštitúcie ešte väčšmi ohrozujú udržateľnosť rozvoja malého štátu.

3 Malá veľkosť a geografická zraniteľnosť

Poloha ostrova hrá v otázke zraniteľnosti malého ostrovného štátu podstatnú úlohu, pretože určuje o.i. náchylnosť voči prírodným rizikám, spôsob dopravy na ostrov, zapojenie do svetovej ekonomiky alebo atraktivitu krajiny pre turistov. Jednu z možností udania polohy predstavuje tzv. *koeficient izolovanosti ostrova*. Jeho hodnota zodpovedá súčtu druhých odmocnín vzdialenosti k najbližšiemu ostrovu, najbližšej skupine ostrovov a k najbližšiemu svetadielu. Vyššia hodnota následne znamená väčšiu izolovanosť. Za izolovanejšie sú považované ostrovy s indexom izolovanosti väčším ako 60. U najviac izolovaných ostrovov sa hodnota koeficientu blíži ku 130.

Dôsledky izolovanosti, resp. geografickej zraniteľnosti, sa môžu prejavovať v obrovskej vzdialenosti k exportným trhom, využívaním prevažne jedného druhu dopravy (obyčajne leteckej alebo námornej; ostrovy majúce strategickú polohu na významných námorných linkách alebo leteckých koridoroch sa však za určitých okolností môžu stať dopravnými uzlami), extrémnej hospodárskej špecializácii ostrova alebo zníženej hodnovernosti SIDS ako dodávateľa (limitované kapacity dopravy a závislosť od dovozu rôznych komodít znižujú schopnosť včasne a pružne reagovať na trhové zmeny). Geografická zraniteľnosť môže teda výrazne ovplyvniť zraniteľnosť ekonomickú.

ZÁVER

Kombinácia malej veľkosti a ostrovnej polohy vytvára ťažko riešiteľnú dilemu pre štáty SIDS. Ostrovná poloha obmedzuje stratégiu rozvoja založenú na exporte, na druhej strane, malá veľkosť následne neumožňuje prijať stratégiu importnej substitúcie. V mnohých prípadoch sa krajiny nachádzajú na rozhraní týchto dvoch stratégií bez značnejších úspechov v čo i len jednej z nich. Kapacita SIDS pre udržateľný rozvoj sa tak v dôsledku vyššie uvedených faktorov skôr približuje skupine najchudobnejších krajín sveta ako rozvojovým štátom ako celku. Príjmy z vývozu poľnohospodárskych produktov majú pre krajiny SIDS väčší význam ako rozvojové štáty ako celok, sú kľúčové pre podporu udržateľného rozvoja a znižovanie ekonomickej zraniteľnosti, a preto je nutné udržiavať ich životaschopnosť.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. ARMSTRONG, H.W. – READ, R. (2002): The Phantom of Liberty? Economic Growth and the Vulnerability of Small States. In *Journal of International Development*. 2012, roč. 14, č. 4, s. 453-458.
2. ARMSTRONG, H. W. (1998): A comparison of the economic performance of different micro-states and between micro-states and larger countries. In *World Development*. 1998, roč. 26, č. 4, s. 563-585.
3. BRIGUGLIO, L. (1995): Small island developing states and their economic vulnerabilities. In *World Development*. 1995, roč. 23, č. 9, s. 1615-1632.
4. BAAR, V. (2006): *Vnější vztahy Evropské unie. Geoekonomické a geopolitické aspekty jejich makroekonomické diferenciacie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2006. 197 s. ISBN 80-7368-142-0.
5. Declaration of Barbados. [Citované 15.06.2012] Dostupné na internete: <<http://islands.unep.ch/dbardecl.htm>>.
6. Earth Negotiations Bulletin. [Citované 15.06.2012] Dostupné na internete: <<http://www.iisd.ca/vol08/enb0830e.html>>.
7. ECOSOC. (2012): Committee for Development Policy – Report on the fourteenth session. [Online.] In: *Organizácia spojených národov*, 2012. [Citované 15.06.2012] Dostupné na internete: <http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/cdp_reports_ecosoc.shtml>.
8. HEIN, P. (2010): Views and perspectives of the Committee for Development Policy on United Nations support for small island developing States. [Online] 2010. [Citované 15.06.2012] Dostupné na internete: <http://www.un.org/en/development/desa/policy/cdp/cdp_background_papers/bp2010_10.pdf>.
9. KAŠPAR, O. (2002): *Dějiny karibské oblasti*. Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2002. 261 s. ISBN 80-7106-557-9.
10. LIPKOVÁ, L. (2011): *Európska únia*. 1. vyd. Bratislava : Sprint dva, 2011. 446 s. ISBN 978-80-89393-33-6.
11. PAUROVÁ, S. (2011): *Malý štát ako fenomén medzinárodných vzťahov* : bakalárska práca. Bratislava : EUBA, 2011. 41 s.
12. Commonwealth Secretariat. (2000): The Commonwealth Vulnerability Index. In: *Report on the Meeting on Vulnerability of Small States*, 2000. [Citované 15.06.2012]
13. Dostupné na internete: <<http://www.unescap.org/mced2000/pacific/background/vulnerability.htm>>.

KONTAKT

Ing. Peter Rusiňák
Fakulta medzinárodných vzťahov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/B
852 35 Bratislava
E-mail: peter.rusinak.fmv@euba.sk